

מדינת ישראל

משרד האוצר - אגף תקציבים

כ"א אייר תשפ"ג
12 מאי 2023

חוות דעת כלכלית נלווית להחלטת ממשלה תקציבים קואליציוניים 2023-2024

בהמשך להסכמים הקואליציוניים להקמת הממשלה ה-37 ולהצעת ההחלטה להקצאת התקציבים הקואליציוניים, להלן עמדת אגף התקציבים באשר להשלכות הכלכליות של חלק מהצעדים המופיעים בהחלטה. בשל העובדה כי ההחלטה העקרונית לגבי הקצאת הסכומים כמפורט להלן התבצעה בעת עריכת ההסכמים הקואליציוניים, ועל כן לא הוצגו ההשלכות הכלכליות הרחבות של המהלך בעת קבלתה, אנו רואים חשיבות רבה להצגה זו בפני מקבלי ההחלטות.

עיקרי הדברים

- מדינת ישראל נהנתה מצמיחה כלכלית מרשימה בעשרים השנים האחרונות, אשר נבעה בין היתר ממדיניות ממשלתית שעודדה השתלבות בתעסוקה. שיעורי התעסוקה של נשים וגברים בישראל גבוהים מהממוצע ב-OECD. עם זאת, שיעורי התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות עודנו נמוך. הגידול בשיעור התעסוקה של גברים חרדים הוא פוטנציאל הצמיחה המרכזי של ישראל בשנים לבוא מבחינת שוק העבודה.
- נכון לסוף שנת 2022, שיעור התעסוקה של גברים חרדים עומד על כ-53%, והינו נמוך משמעותית משאר קבוצות ההשוואה.
- במסגרת הצעת ההחלטה מוצע להגדיל את תקציבי מוסדות חינוך שאינם רשמיים בהיקף של כ-1,220 מיליוני ש"ח וכן להגדיל את תקציב מבחני התמיכה במוסדות תורניים בהיקף של כ-75% ביחס למצב הנוכחי (כ-900 מיליוני ש"ח מעבר לסכום שהוקצב לנושא זה בשנים האחרונות).
- כמו כן מוצע לחלק קצבאות בדמות כרטיסי מזון לאוכלוסיות הזכאיות להנחה בארנונה מטעמי הכנסה או מבחני הכנסה אחרים בסכום של 1,000 מיליוני ש"ח בשנים 2023-2024.
- הגדלת התמיכה במוסדות תורניים וחלוקת תלושי מזון במנגנון קצבתי תגדיל את התמריץ לאי-השתתפות בתעסוקה ותביא לפגיעה מיידית בו. על פי הערכות עבר, הגדלת תקציב הישיבות בהיקף של 1,000 ש"ח לאברך צפויה להביא להפחתה של 4.7 נקודות אחוז בשיעור התעסוקה של קבוצה זו¹, כך שהגדלה חלקית כפי שמוצע תביא לפגיעה בשיעור חלקי מהאמור.
- הגדלת תקציבי מוסדות חינוך שאינם רשמיים ללא דרישה לעמידה בחובת פיקוח ולימודי מקצועות היסוד תביא להרחבת פערי המיומנויות ותביא לפגיעה בהשתתפות בשוק התעסוקה ובכושר ההשתכרות בטווח הבינוני - ארוך. כפי שהוכיח ניסיון העבר, הגדלת תקציב המוסדות מתואמת עם מספר הלומדים בהם, ועתידה להביא לגידול מתמיד במספר הבוגרים חסרי מיומנויות נדרשות להשתלבות בשוק התעסוקה ומיצוי כושר השתכרות. במצב זה, גם אם בוגר

¹ חשיבות התמריצים הכספיים להעלאת תעסוקת הגברים החרדים, כפיר בן וזאב קריל, אגף הכלכלנית הראשית, 2019.

- מערכת החינוך החרדית ירצה להשתלב בשוק התעסוקה הוא יהיה חסר מיומנויות יסוד וצפוי להשתכר, בממוצע, באופן נמוך משמעותי, מעמיתו בוגר מערכת החינוך הרשמית.
- כמו כן, ההצעה תצמצם משמעותית את העדפת החינוך הרשמי על פני מוסדות שאינם רשמיים, ותבטל לחלוטין את ההעדפה התקציבית של החינוך הממלכתי בהשוואה לרשתות החינוך החרדיות.
 - זאת ועוד, ממשלות עבר פעלו להרחבת תכנית הלימודים הישראלית בבתי ספר במזרח ירושלים במקום תכנית הלימודים הירדנית "אלתאוג'יה" הנלמדת במרבית מוסדות החינוך באזור ונמצאת בפיקוח הרשות הפלסטינית. צמצום הפער בין תקציבי החינוך המוכר שאינו רשמי לחינוך הרשמי צפוי לפגוע במאמצים אלה ולהסיגם לאחור.
 - קידום מקביל של הגדלת התקצוב למוסדות החינוך הפרטיים הבלתי מפוקחים, הקמת מנגנון תחליפי למתן קצבאות דרך חלוקת כרטיסי מזון לפי זכאות להנחה בארנונה או מבחני הכנסה אחרים, והגדלת תקציב הישיבות צפויים ליצור מערכת תמריצים אנטי כלכליים המעודדים יציאה משוק העבודה והקטנת כושר ההשתכרות בטווח הקצר והארוך.
 - עוד טרם יישום החלטת הממשלה והשפעותיה השליליות הצפויות על המשק, ללא שינוי בשיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים, אובדן התוצר המצטבר עד לשנת 2060, צפוי להגיע לכדי 6,708 מיליארד ש"ח.² בנוסף, בשנת 2065 יהיה צורך בהעלאת המיסים הישירים ב-16% על מנת לשמור על אותה רמת שירותים שהמדינה מספקת ללא הגדלת הגירעון.³
 - יובהר כי עמדה זו מציגה את ההיבטים הכלכליים המרכזיים בהחלטה בלבד ואינה מתייחסת לפן ערכי או אחר ששוקלת הממשלה בבואה לקבל החלטות.

הממונה על התקציבים

יוגב גרדוס

² מיקוד שבועי 19 בנובמבר 2019, אגף הכלכלנית הראשית במשרד האוצר.
³ הרצאת פרופסור אמיר ירון, נגיד בנק ישראל, 31.12.19.

הקדמה

מדינת ישראל נהנתה מצמיחה כלכלית מרשימה בעשרים השנים האחרונות, אשר נבעה בין היתר ממדיניות ממשלתית שעודדה השתלבות בתעסוקה. שיעורי התעסוקה של נשים וגברים בישראל גבוהים מהממוצע ב-OECD. עם זאת, שיעורי התעסוקה של גברים חרדים ונשים ערביות עודנו נמוך. הגידול בשיעור התעסוקה של גברים חרדים הוא פוטנציאל הצמיחה המרכזי של ישראל בשנים לבוא מבחינת שוק העבודה. לפיכך – שיפור ההשכלה והפריון ויצירת תמריצים נכונים ליציאה לעבודה הינם קריטיים להמשך הצמיחה של ישראל, ולצמצום פער התוצר לנפש בין ישראל לבין המדינות המובילות בעולם.

אחד הכלים המרכזיים להשתלבות אוכלוסיות בשוק העבודה הוא מתן השכלה איכותית ורלוונטית. במשך שנים רבות קידמו ממשלות ישראל השונות מדיניות של העדפת החינוך הרשמי – זאת בהתאם לחקיקה הקיימת ולהחלטות ממשלה בנושא. העדפת החינוך הרשמי נועדה לספק חינוך איכותי ושוויוני לכלל התלמידים בישראל. העדפה זו עוגנה עם הקמת המדינה בחוק לימוד חובה תש"ט-1949, ולאחר מכן בחוק חינוך ממלכתי תשי"ג-1953. החינוך הרשמי מיישם את הזכות לחינוך כפי שנקבעה באמנה הבינלאומית לזכויות הילד, עליה חתמה ישראל ביולי 1990.⁴ עם השנים על ידי קידום רפורמות והסכמים שונים – ניסתה הממשלה לשפר את איכותו של החינוך הרשמי, תוך שימת דגש רב על ההתמקצעות של עובדי ועובדות ההוראה.

הצעת המחליטים הנוכחית פועלת בכיווני מדיניות המנוגדים לצורך להביא לכניסה לשוק העבודה של גברים חרדים ובמידת מה גם של ערביי מזרח ירושלים. כמו כן, היא מצמצמת באופן משמעותי את ההעדפה שהתקיימה עד היום לחינוך הרשמי, ובכך היא עלולה לפגוע בטווח המידי ובטווח הבינוני בתוואי הצמיחה של המשק.

קידום מקביל של הגדלת התקצוב למוסדות החינוך הפרטיים הבלתי מפוקחים, הקמת מנגנון תחליפי למתן קצבאות דרך חלוקת כרטיסי מזון לפי זכאות להנחה בארנונה או מבחני הכנסה אחרים, והגדלת תקציב הישיבות צפוי ליצור מערכת תמריצים אנטי כלכליים המעודדים יציאה משוק העבודה והקטנת כושר ההשתכרות בטווח הקצר והארוך. צעדים אלו יביאו להרחבה משמעותית של מערכת חינוך המונעת מתלמידיה את הכישורים הנדרשים לשוק העבודה, ללא פיקוח פדגוגי או מדידת הישגים לימודיים, במקביל להגדלה משמעותית של מערכת קצבאות אשר פוגעת בתמריץ לעבודה. מכלול הצעדים, אשר צפויים לפגוע במערכת התמריצים להשתלבות בשוק התעסוקה בישראל, יביאו בסבירות גבוהה לפגיעה בפריון העבודה, בצמיחה ובאיכות החיים של כלל אזרחי ישראל.

כפי שיוסבר בהמשך, הטענה כי התוספת התקציבית למערכת החינוך החרדית מיועדת להגדלת השוויון בין המערכות אינה נכונה בעיקרה ובכל מקרה, אינה משרתת את המטרות הרשמיות של מערכת החינוך כפי שמוגדרות בחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953. ככל שיש רצון לבחון נושא זה לעומק, רצוי היה

⁴ https://www.nevo.co.il/law_word/law09/amana-1038.pdf

למצוא דרכים אפקטיביות יותר ושאינן בעלות השפעה כלכלית כה שלילית בכדי לצמצם את אי השוויון במערכת החינוך, ככל וקיים במקרה זה, ולהגברת הביטחון התזונתי במדינת ישראל באופן בר-קיימא.

נתונים מאקרו כלכליים –

יעד המדיניות המרכזי של משרד האוצר הוא העלאת רמת החיים של כלל אזרחי ישראל. התוכנית הכלכלית לשנים 2023 ו-2024 נועדה לחזק את המשק הישראלי ולתת מענה לבעיות המבניות המשמעותיות המאפיינות אותו, לשם הגברת הצמיחה הכלכלית ולהעלאת רמת החיים באופן בר-קיימא. שיפור ברמת החיים נבחן באמצעות מדדים שונים, ובעיקרם צמיחה בתוצר לנפש, הגדלת ההכנסה הפנויה, הגברת שוויון ההזדמנויות וירידה ביוקר המחיה. בשני העשורים האחרונים חוותה כלכלת ישראל צמיחה משמעותית. התוצר לנפש, המשמש מדד לרמת החיים החומרית במשק, עלה החל משנת 2000 ביותר מ-40% (במונחים ריאליים, מתוקנן לכוף הקניה). מגמה זו הובלה בעיקרה על ידי שינויים משמעותיים בתמריצים לתעסוקה ולפעילות עסקית שקודמה בראשית שנות ה-2000, במסגרת התוכנית שכונתה "מרווחה לתעסוקה". במרכז התוכנית עמדה הפחתה ניכרת של נטל המס על יחידים וחברות כדי לעודד תעסוקה ופעילות עסקית, וכן צמצום קצבאות המייצרות תמריצים שליליים ליציאה לעבודה. מהלכים אלה הובילו לעלייה בשיעורי ההשתתפות בתעסוקה ולירידה באבטלה במרבית קבוצות האוכלוסייה. מגמת השילוב בתעסוקה תרמה בתורה להפחתה משמעותית ועקבית בהיקפי העוני ולירידה באי-השוויון הכלכלי.

על אף השיפור הניכר בתוצאות הכלכליות בעשורים האחרונים, ישראל ממשיכה לפגור אחר המדינות המפותחות ברמת החיים. בעשור האחרון התוצר לנפש בישראל היה נמוך בכ-24% במוצע ביחס לשבע הכלכלות המתועשות, ופריון העבודה (התוצר לשעת עבודה) היה נמוך בכ-32%. יתרה מכך, ישראל מאופיינת בגידול אוכלוסייה מהיר מאוד ביחס למדינות מפותחות אחרות, ולכן על מנת שתוכל לצמצם את הפער, עליה לצמוח באופן מהיר יותר. בכדי שישראל תוכל להשוות את רמת החיים בה למדינות המתקדמות, על המשק לעלות מדרגה ולהאיץ את קצב הצמיחה הכלכלית בין היתר באמצעות שינויים מבניים בכלכלה המקומית.

צמיחה בת-קיימא מתרחשת באמצעות גידול מבני כשושר הייצור של המשק, הנובע משיפור בשלוש אבני היסוד של הכלכלה: **תעסוקה והון אנושי** - מיצוי הפוטנציאל בהיקף התעסוקה ושיפור איכותה; **הגדלת ההון הפיזי והתשתיות** - הן במגזר הפרטי והן במגזר הציבורי, באופן שיאפשר להגדיל ולייעל את הייצור; **קידום הפריון הכולל** - המבטא את מכלול התנאים התורמים לצמיחה לאחר ניכוי תרומת העובדים וההון, לרבות רמה טכנולוגית, סביבה עסקית וכן המוסדות והשירותים הציבוריים.

1. תעסוקה –

שיעורי תעסוקה

לאחר ירידה משמעותית בתעסוקה בשנת 2020, עם התפרצות נגיף הקורונה, שוק העבודה החל במגמת התאוששות החל מהרבעון השני של שנת 2021. התאוששות שוק העבודה נמשכה לאורך מרבית שנת 2022 כך שבסיכום השנה שיעור התעסוקה של גילאי 15+ חזר לרמתו טרום המשבר (60.9% לעומת 61.1% בשנת 2019); שיעור התעסוקה של גילאי העבודה העיקריים (25-64) אף היה גבוה יותר (78.6%

לעומת 77.7% בשנת 2019). שיעור התעסוקה של גילאי העבודה העיקריים נמצא בשנת 2022 ברמתו הגבוהה ביותר בעשורים האחרונים.⁵ שתי הקבוצות ששיעור התעסוקה שלהן עלה בצורה המרשימה ביותר ביחס לטרום המשבר הן הנשים החרדיות ובמיוחד הנשים הערביות (עלייה של 4.6% ו-14.6% בהתאמה). עלייה זו ממשיכה את מגמת העלייה המשמעותית בתעסוקתן טרום המשבר, לצד גידול מקביל בשיעור הנשים הערביות המשכילות.⁶

נכון לסוף שנת 2022, שיעור התעסוקה של גברים חרדים עומד על כ-53%, והינו נמוך משמעותית משאר קבוצות ההשוואה (כ-87% אצל יהודים שאינם חרדים, ו-73% אצל גברים ערבים, פער של כ-90 אלף גברים חרדים שאינם מועסקים, בגילאי 25-64). נתון זה נמוך משמעותית מיעד התעסוקה שהציבה הממשלה בהחלטת ממשלה שמספרה 1994 מיום 15 ביולי 2010 ועניינה "הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020".⁷ על פי ההחלטה, בשנת 2020 היעד לשיעור התעסוקה של גברים חרדים בגילאי 25-64 עמד על 63%. זאת ועוד, בשנים האחרונות נעצרה מגמת העלייה בשיעור התעסוקה לאחר תקופה ממושכת של עלייה, כאשר שיעורי התעסוקה, דומים לשיעורם בשנת 2015.⁸ בחינת פרטנית של שיעורי התעסוקה בקרב גברים חרדים צעירים (גילאי 25-34), מלמדת על היפוך המגמה ומעבר לרגרסיה בשיעור התעסוקה בין השנים 2015-2021 (מ-47% ל-40%).

פריון העבודה

בשנת 2019 התוצר לשעת עבודה בישראל היה 46.9 דולר, לעומת 58.9 דולר במוצע במדינות ה-OECD - נמוך בשיעור של כ-20%. כמו כן, פריון העבודה ב-23 מדינות היה גבוה מפריון העבודה בישראל.⁹ גורמים רבים עשויים להשפיע על פריון העבודה ובפרט הון אנושי – השכלה, מיומנויות, מדיניות פעילה בשוק העבודה; הון פיזי והון תשתיות – תחבורה, אנרגיה ותקשורת; מבנה ענפי – תחרויות, פריון עבודה ענפי; עצימות העבודה; תנאים רגולטוריים.

ישראל נחשבת למדינה שבה שיעורי ההשכלה גבוהים לעומת מדינות אחרות. בשנת 2019, כ-50% מהאוכלוסייה בישראל הייתה בעלת השכלה שלישונית (תואר אקדמי או השכלה על-תיכונית עם תעודה) לעומת 38% במוצע מדינות ה-OECD. לשיעורי ההשכלה הגבוהים בישראל יש השפעה על צמצום הפער ברמת פריון העבודה. מחקר שערך בנק ישראל מצא כי אפשר לייחס 40% מהצמיחה בתוצר לנפש בישראל לעלייה ברמת ההשכלה מאמצע שנות השבעים.¹⁰

מלבד השכלה נהוג לאמוד את מיומנויות העובדים המסייעות להם להשתלב בשוק התעסוקה באמצעות סקר PIAAC. הסקר בוחן מיומנויות בתחומי הקריאה, חשיבה כמותית ופתרון בעיות בסביבת עבודה מתוקשבת. בציוני הסקר שנערך בשנים 2014–2015 ממוצע הציונים בישראל היה נמוך ממוצע ה-OECD בכל אחד משלושת התחומים שנמדדו. באוריינות קריאה ישראל דורגה במקום ה-28 מקרב 34

⁵ סיכום מצב שוק העבודה בשנת 2022, אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, מרץ 2023

⁶ על העלייה בתעסוקת נשים מהמגזר הערבי, אגף הכלכלנית הראשית, משרד האוצר, נובמבר 2019.

⁷ החלטת ממשלה 1994 מיום 15 ביולי 2010

⁸ מעקב אחרי יעדי תעסוקה ממשלתיים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

⁹ פריון העבודה בישראל ובמדינות המפותחות והגורמים המשפיעים עליו, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מאי 2021

¹⁰ הקשר בין איכות ההשכלה לצמיחה: ישראל בהשוואה לעולם, בנק ישראל, יוני 2015

מדינות; באוריינות מתמטית במקום ה-29 מבין 34 מדינות, ובפתרון בעיות בסביבה ממוחשבת – במקום ה-24 מבין 29 מדינות. בהשוואה בין החברה היהודית הלא-חרדית לחברה החרדית עולה כי ציוני הנבחנים מהחברה החרדית בכל מדדי האוריינות הנדרשים לשוק התעסוקה נמוכים הן בהשוואה ליהודים שאינם חרדים, והן בהשוואה לממוצע ב-OECD. הפערים נמצאו גם בקרב נשים חרדיות, אך הפערים המשמעותיים ביותר נמצאו באוריינות מתמטית בקרב גברים חרדים.¹¹ לצד תמונת המצב המתוארת, אתגר התעסוקה בחברה החרדית מדאיג עוד יותר לאור מגמת הרחבת הפערים הבין דוריים ביחס לאוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. על פי ניתוח של פורום קהלת לכלכלה לנתוני סקר PIAAC עולה כי הפער ברמת האוריינות בקרב גברים חרדים ביחס לגברים יהודים לא-חרדים הולך וגדל עם הזמן, כך שצעירים חרדים מחזיקים בפערי אוריינות גדולים משל הוריהם ביחס לאוכלוסייה הלא-חרדית, מגמה חריגה בהשוואה לאוכלוסיות אחרות בישראל ולמגמות בעולם.¹²

מתאם בין מיומנויות לשכר

על פי המחקר, אנשים ברמת אוריינות קריאה גבוהה ובעלי מיומנות גבוהה בפתרון בעיות מגדילים את פוטנציאל ההשתכרות שלהם ב-90% וב-140% בהתאמה בהשוואה לבעלי מיומנויות נמוכות בתחומים אלה. נתונים דומים עולים ממחקרים עדכניים של ה-OECD לפיהם, כאשר השכר הממוצע של בעלי תואר ראשון גבוה ב-70% בהשוואה לנעדרי תעודת בגרות.¹³ רמת המיומנות הנמוכה מספקת הסבר לפערי השכר בין גברים חרדים לגברים יהודים שאינם חרדים כאשר שכרו הממוצע של גבר חרדי עומד על 8,529 ש"ח ביחס ל-16,024 ש"ח עבור גבר יהודי שאינו חרדי.¹⁴

2. הקשר בין החינוך לתעסוקה

חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג – 1953 מגדיר את מטרות החינוך הממלכתי. אחת המטרות הינה 'לבסס את ידיעותיהם של הילד והילדה בתחומי הדעת והמדע השונים... ובמיומנויות היסוד שידרשו להם בחייהם כבני אדם בוגרים בחברה חופשית'.¹⁵ מיומנויות היסוד נדרשות להשתלבות בשוק התעסוקה ונרכשות החל מכניסתו של תלמיד למערכת החינוך. התלמיד החרדי במסלול החינוך של מוסדות הפטור ושל מוסדות תרבותיים יהודיים צובר פערים בלימודים ובמיומנויות בתחומי אנגלית, מתמטיקה, שפה ומדעים לאורך שנותיו במערכת החינוך. במסלולי חינוך אחרים כגון מוסדות מוכרים שאינם רשמיים, או במוסדות של רשתות החינוך החרדיות קיימת חובת לימודים חלקית או מלאה בתחומי דעת הללו, למרות זאת ניתן להסיק על פי התוצאות כי חלק גדול מהתלמידים במערכות אלה לא מקבלים את המיומנויות הנדרשות, כפי שנמצא בסקרים המתוארים למעלה. כמו כן, נתונים מנהליים של משרד החינוך מלמדים כי שיעור

¹¹ מיומנות ותעסוקה באוכלוסייה החרדית, מרים גרינשטיין, משרד הכלכלה 2017.

¹² השתלבות קבוצות מיעוט בשוק העבודה: ממצאים מסקר מיומנויות בוגרים בישראל, דור מאיר, פורום קהלת לכלכלה 2019.

¹³ OECD Indicators, [Education at a Glance, 2022](#)

¹⁴ עיבודי אגף הכלכלנית הראשית במשרד האוצר לנתוני סקר כוח אדם 2019.

¹⁵ חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג - 1953

הגברים החרדים הזכאים לתעודת בגרות עומד על פחות מ-5%, בהשוואה ל-88% בקרב יהודים שאינם חרדים.¹⁶

3. זרמי מערכת החינוך

חוק לימוד חובה, תש"ט – 1949 מכיר בחובת המדינה לספק לימוד חובה לכל ילד בגיל חינוך חובה (3-18) וכן בחובת הוריו לרשום אותו למוסד חינוך. בנוסף, החוק מגדיר את מעמדם המשפטי של שלושה סוגי מוסדות¹⁷ –

- **מוסדות חינוך רשמיים** - מוסדות חינוך המוחזקים על ידי המדינה, או על ידי רשות חינוך מקומית. מדובר במוסדות מזרם החינוך ממלכתי וממלכתי-דתי אשר המורים המועסקים בהם הם עובדי מדינה.

- **מוסדות חינוך מוכרים** - מוסדות שאינם בבעלות המדינה אך קיבלו עליהם מידה מסוימת של פיקוח מצידה. למוסדות האלה יש חופש רב יותר בהעסקת מורים ובקביעת תוכנית הלימודים. תקנות חינוך ממלכתי (מוסדות מוכרים), תשי"ד-1953 קבעו כי השתתפות המדינה בתקציב השעות של מוסדות מוכרים תהא בשיעור של 75% משעות תקן הבסיס. בהתאמה, נקבע עקרון "כעומק הליבה כעומק התקצוב" לפיו תכנית היסוד במוסדות אלו תהווה 75% מכלל שעות הלימודים במוסד חינוך רשמי.

חריג למוסדות מוכרים שאינם רשמיים הוא רשתות החינוך מעין החינוך התורני והחינוך העצמאי אשר זכו למעמד ייחודי המעוגן בחוק יסודות התקציב, אשר מזכה אותן בתקצוב של 100%, ככלל ילדי ישראל, על אף היותן בזרם המוכר שאינו רשמי. בהתאמה, נקבע כי בהתאם לעקרון שצוין לעיל, תכנית היסוד במוסדות אלו תהווה 100% מכלל שעות הלימודים במוסד חינוך רשמי.

- **מוסדות פטור** – סעיף 5 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, מאפשר לפטור תלמידים מהוראות החוק בתנאים מסוימים. על סמך סעיף זה הוקמו תלמודי תורה לתלמידי כיתות א' עד ח', מערכת החינוך הכירה בהם כמוסדות הפטורים ממילוי התנאים הכלליים של מערכת החינוך ונקבעו להם תנאים מיוחדים הפוטרים אותם ממילוי הוראות חוק לימוד חובה. מוסדות אלו אינם מקבלים עליהם את פיקוח המדינה, אך היא מתקצבת אותם בשיעור של 55% משעות תקן הבסיס. בהתאמה, בהתאם לעקרון שצוין לעיל, נקבע כי תכנית היסוד במוסדות אלו תהווה 55% מכלל שעות הלימודים במוסד חינוך רשמי. בשל מחסור בפיקוח ובקרה, המדינה לא יודעת להגיד האם אכן חובת לימוד 55% לימודי יסוד אכן מתקיימת בפועל – וסקרי המיומנות המתוארים לעיל מעידים כי ככל הנראה הם מתקיימים באופן חלקי ביותר.

¹⁶ אריאל קרלינסקי, השכלה, תעסוקה והשתכרות של גברים חרדים במבט ארוך-טווח: האם הפערים מצטמצמים. פורום קהלת למדיניות, 2021.
¹⁷ חוק לימוד חובה תש"ט - 1949

על פי שיטת התקצוב הקיימת, התקציב למוסד חינוכי נקבע על בסיס שני רכיבים – מספר שעות ההוראה השבועיות אליהם זכאי המוסד (Q) ועלותה של שעת הוראה (P). מכפלת כמות השעות וערך השעה מבטאת את התקציב למוסד.

"תקן הבסיס" (Q) ממנו נגזר שיעור ההשתתפות בתקציב השעות מוגדר בתקנות שצוינו לעיל וכולל את הרכיבים- (1) התקצוב הניתן בעבור שעות אורך, שהן מספר השעות המזערי שלומדים תלמידים בכיתתם, בצירוף התקצוב הניתן למוסדות חינוך רשמיים שאינם משתתפים בתכנית "אופק חדש", ובלא התוספות הניתנות למוסדות רשמיים בלבד – לרבות לפי דבר חקיקה, תוספת בשל מדד הטיפוח או גודל הכיתה, או תוספות בשל תכניות מיוחדות. (2) עלות אגרת שכפול, חומרי מלאכה וערכות טכנולוגיות. (3) שירותים נלווים – מזכיר ושרת.

עלות שעת ההוראה (P) הינה נגזרת של הסכמי שכר ופרופיל עובדי ההוראה המועסקים לרבות דרגתם וההכשרות המקצועיות שביצעו. במוסדות חינוך רשמיים חל הסכם שכר "אופק חדש" שנחתם בשנת 2008 ושם דגש על ההכשרה האקדמאית של עובדי ההוראה. כיום, כלל עובדי ההוראה המועסקים בחינוך הרשמי וסיימו את לימודיהם הינם בעלי הכשרה אקדמאית או הכשרה שוות ערך לתואר אקדמי ("אקוויולנטי"). בהתאם, ערך שעת ההוראה במוסדות אלו משקף את פרופיל ההכשרה הגבוה. מנגד, במוסדות מוכרים ובמוסדות פטור רמת ההכשרה של המורים נמוכה יותר. בנוסף, במקרים רבים מוסדות אלו לא מדווחים למשרד החינוך על מצבת המורים כך שאין בידי המדינה מידע רלוונטי להערכת רמת השכר התואמת למוסדות אלו. על כן, ערך שעת ההוראה שנקבע לכל אחת מרשתות החינוך, מוסדות מוכרים ומוסדות הפטור משקף את ההערכה לגבי דרגות השכר לעובדים אלו בהתאם למידע הקיים. בהקשר זה יש לציין כי במוסדות הפטור מועסקים עובדים אשר אינם כשירים לתפקידי הוראה בחינוך הרשמי - מורים ללא תעודות הוראה, וללא אישורים נוספים נדרשים.

ביתר פירוט, מוסדות הפטור מתוקצבים כבר היום ב-55% מתקן הבסיס של תלמיד בחינוך הרשמי בהתאם לחקיקה הרלוונטית, אך מתוקצבים ב-24% מסך התקציב לתלמיד בחינוך הרשמי. הפער בין שני הנתונים נובע בשל הסיבות הבאות:

- עלות שעות ההוראה במוסדות הפטור מהווה 57% מערך שעת הוראה בחינוך הרשמי. פער זה נובע מהסכם "אופק חדש" (אליו מוסדות הפטור לא מעוניינים להצטרף), מהעדר דיווחים שוטפים בדבר פרופיל עובדי ההוראה במוסדות ומפער מהחינוך הרשמי בממוצע ההכשרות של עובדי ההוראה.

- כמות השעות הממוצעת לתלמיד במוסד פטור מהווה כ-55% משעות תקן הבסיס במוסד חינוך רשמי. כמו כן, כמות השעות הממוצעת לתלמיד במוסד פטור מהווה כ-46% מסך כמות השעות לתלמיד במוסד חינוך רשמי. פער זה נובע מתוספת שעות שניתנה בחינוך הרשמי לאורך השנים עבור סלי שעות ייעודיים כדוגמת תגבור לימודי יסוד ושעות עבור תלמידים מחוננים.

המשמעות הנגזרת מהנאמר לעיל היא ששיטת התקצוב משקפת את מדיניות הממשלה ומטרות חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 ומתעדפת את החינוך הרשמי ולימודי היסוד כפי שבא לידי ביטוי בכמות שעות ההוראה המתוקצבות. כמו כן, שיטת התקצוב וערך השעה בפרט משקפים הסכמי שכר ואת איכות סגל ההוראה כפי שבא לידי ביטוי בהכשרתו.

4. הקצאת התקציבים במסגרת החלטת הממשלה

החלטת הממשלה המוצעת כוללת הגדלה משמעותית של תקציבי מוסדות החינוך שאינם רשמיים בקטגוריות הפיקוח השונות, באופן הפוגע בתמריץ להשתתפות בלימודי מקצועות היסוד בקרב בנים חרדים. הדבר יביא בסבירות גבוהה לפגיעה בפריון העבודה ואף להחרפת מגמת אי ההשתלבות בשוק העבודה. הגדלת תקציבי מוסדות החינוך החרדים ללא דרישה לעמידה בחובת לימודי מקצועות היסוד תביא לשחיקת מאמצים ממשלתיים בעבר וגם בהווה להגדיל את היקף לימודי היסוד במוסדות חינוך לבנים חרדים. מאמצים אלו כללו צעדים כגון הקמת זרם החינוך ממלכתי-חרדי, תוספת תקציבים משמעותית עבור תכנית חומש אסטרטגית בחינוך החרדי ויצירת מסלולים המעודדים תוספת תקציבים בתמורה לעמידה ביעדים מוגדרים. הקצאת התקציבים כפי שתפורט כדלקמן פוגעת באטרקטיביות הצעדים שצוינו לעיל ומפחיתה את תמריץ המוסדות לקחת בהם חלק. במסגרת ההחלטה מוצע להגדיל את תקציבי המוסדות שאינם רשמיים בהיקף של 1,220 מיליוני ש"ח בשנת 2024 בהתאם לפירוט כדלקמן:

- **רשתות החינוך – החינוך העצמאי ומעיין החינוך התורני** - הגדלת התקצוב בהיקף של 580 מיליוני ש"ח לצורך הגדלת תקציב הפעולות ויישום הסכם שכר "אופק חדש" במוסדות הרשתות.
- **מוסדות מוכרים שאינם רשמיים** – הגדלת התקצוב בהיקף של 200 מיליוני ש"ח לצורך יישום הסכם שכר "אופק חדש" במוסדות מוכרים וכן הגדלת שיעור השתתפות המדינה בתכנית צהרונים "ניצנים" ל-100%.
- **מוסדות הפטור** – הגדלת התקצוב בהיקף של 290 מיליוני ש"ח וכן הגדלת שיעור השתתפות המדינה בתכנית צהרונים "ניצנים" ל-100%. מדובר בגידול של כ-100% בתקציב מוסדות הפטור.
- **גני ילדים מוכרים** - הגדלת התקצוב בהיקף של 150 מיליוני ש"ח לצורך יישום הסכם שכר "אופק חדש" בגני ילדים מוכרים.

כמו כן, במסגרת החלטת הממשלה, מוצעים שני מהלכים שונים המגדילים את סך תשלומי ההעברה של המדינה ללא בחינה של מיצוי כושר ההשתכרות:

- **כרטיסי מזון** – חלוקת קצבאות בדמות כרטיסי מזון לאוכלוסיות הזכאיות להנחה בארנונה מטעמי הכנסה או מבחני הכנסה אחרים בסכום של 1,000 מיליוני ש"ח בשנים 2023-2024.
- **תקציב הישיבות** – "קצבת האברך" המועברת באמצעות תמיכה בתקציבי הישיבות מהווה הכנסה אלטרנטיבית עבור הגבר החרדי הלומד במוסד תורני, ואינה מותנית בתעסוקה. מוצע להגדיל את תקציב מבחני התמיכה במוסדות תורניים באופן שיביא להעברה של מעל 1,100 ש"ח בחודש לכל אברך, תוספת המהווה גידול של כ-75% ביחס מצב הנוכחי.

5. משמעות והשלכות

העמקת פערי ידע ומיומנויות

רשתות החינוך החרדיות, מעין החינוך התורני והחינוך העצמאי, זכו למעמד ייחודי, אשר מזכה אותן בתקצוב של 100%, על אף היותן בזרם המוכר שאינו רשמי. בהתאמה, רשתות החינוך מחויבות בהוראת כל מקצועות היסוד בדומה לחינוך הכללי, אך רשת החינוך העצמאי נמנעת מהשתתפות במבחנים ארציים או בינלאומיים ואין מידע בידי המדינה באשר להיקף ואיכות הלימודים של מקצועות אלו. ברשת מעין החינוך התורני ההשתתפות במבחנים הארציים מוגבלת, ואין בידי המדינה מידע מלא על רמת הידיעה וההכשרה של כלל התלמידים. זאת ועוד, מוסדות הפטור נמנעים מלימודי מקצועות היסוד, בדגש על לימודי אנגלית, וכן נמנעים מהשתתפות במבחנים הארציים והבינלאומיים. מחקר השוואתי שערך בנק ישראל בחן את השפעות הקמת רשת מעיין החינוך התורני בטווחים הקצר והארוך. המחקר בחן את ההשפעה ארוכת הטווח של הבחירה במוסד רשמי מול בחירה במוסד של רשת החינוך בקרב תלמידים בעלי מאפיינים דומים. המחקר מצא כי בחירה ברשת החינוך מביאה לעלייה של 10 נקודות אחוז בשיעור הנשירה, 15 נקודות אחוז בשיעור הזכאות לתעודת בגרות, 14 נקודות אחוז בשיעור התעסוקה ופער של כ-20% בשכר בטווח הארוך.¹⁸

לצד ההשפעה על התלמידים בתוך מערכת חינוכית זו, הגדלת התקצוב לחינוך שאינו רשמי עלולה להשפיע גם הישגי התלמידים הפונים כיום לחינוך הרשמי, אשר יעברו למוסדות המוכרים בעקבות השינוי בתקצוב. הליך דומה התרחש בעקבות הגדלת תקציבי החינוך העצמאי ומעיין החינוך התורני במסגרת תיקון חוק יסודות התקציב תשמ"ה-1985. כך, בעשור שקדם לתיקון החוק, בין השנים 1980 ל-1990, גדל מספר התלמידים ברשתות חינוך אלו בשיעור ממוצע של כ-3.8% בשנה, לעומת שיעור ממוצע של 13% בשנה בחמש השנים שלאחר תיקון החקיקה. שינויים אלו גבוהים משמעותית משיעור הגידול הטבעי ומלמדים על מעבר תלמידים מהחינוך הרשמי אל מוסדות המוכרים שאינם רשמיים.

בצד איכות ההוראה, אין ערובה לכך שהגדלת תקציבי המוסדות ובפרט החלת הסכם השכר "אופק חדש" תביא לשיפור בהישגי התלמידים. בעוד בחינוך הרשמי נטען כי תוספת שכר מביאה לשיפור באיכות ההוראה באמצעות משיכת כוח אדם איכותי יותר וייקור מעמד המורה, השפעות אלו אינן רלוונטיות לחינוך המוכר שאינו רשמי ולמוסדות הפטור. תוספות השכר הניתנות לעובדי הוראה בחינוך הרשמי בגין הכשרה מקצועית ישמשו בעיקר לתגמול מורים בעלי תעודות שוות ערך לתואר ("אקוויולנט"), כאשר בקרב גברים תעודה זו יכולה להתבסס על לימודים בישיבה גבוהה ללא קשר לרמה המקצועית הנרכשת בלימודים אקדמיים או בהכשרות ייעודיות למורים.

בהינתן האמור, הגדלת תקציבי החינוך ללא דרישה לעמידה בחובת לימודי מקצועות היסוד והשתתפות במבחנים הארציים והבינלאומיים תביא להרחבת פערי המיומנויות בין גברים חרדים לבין גברים יהודים שאינם חרדים ותביא לפגיעה בהשתתפות התלמידים בשוק התעסוקה ובכשור ההשתכרות שלהם, תוך השפעה שלילית גוברת על כלכלת ישראל לאור מגמות גידול האוכלוסין.

¹⁸ כמעיי המתגבר, נעם זוסמן ועידן ליפניר, בנק ישראל 2021

פגיעה בחינוך הציבורי

חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 מגדיר את החינוך הממלכתי כך:

"חינוך ממלכתי" פירושו – חינוך הניתן מאת המדינה על פי תכנית הלימודים, ללא זיקה לגוף מפלגתי, עדתי או ארגון אחר מחוץ לממשלה, ובפיקוחו של השר או של מי שהוסמך לכך על ידיו;

בנוסף, החוק מגדיר את מטרות החינוך הממלכתי בצורה מפורטת, לרבות הסעיפים הבאים:
לבסס את ידיעותיהם של הילד והילדה בתחומי הדעת והמדע השונים, ביצירה האנושית לסוגיה ולדורותיה, ובמיומנויות היסוד שיידרשו להם בחייהם כבני אדם בוגרים בחברה חופשית, ולעודד פעילות גופנית ותרבות פנאי;
להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה, לאפשר להם להתפתח על פי דרכם וליצור אווירה המעודדת את השונה והתומכת בו;

ההגדרות הקבועות בחוק מלמדות על אופי מערכת החינוך הרשמית בישראל, והחשיבות שהמדינה רואה במערכת החינוך הממלכתית ככלי לצמצום פערים, שוויון הזדמנויות והכנת התלמידים לחיים הבוגרים. על מנת לתעדף את החינוך הממלכתי על פני זרמי חינוך אחרים נקבע בסעיף 1א לתקנות חינוך ממלכתי (מוסדות מוכרים), תשי"ד-1953 כי שר החינוך רשאי שלא לאשר פתיחת מוסד מוכר שאינו רשמי אם פתיחתו תביא לפגיעה במערכת החינוך הממלכתית. התכנית הלאומית לחינוך ("ועדת דוברת") אשר עקרוניתה אומצו על ידי הממשלה בהחלטה מס' 3060 מיום 16 בינואר 2005, ממליצה ליצור הבחנה ברורה בין חינוך ציבורי לבין שאינו כזה. מוסד חינוך ציבורי יוגדר ככזה במידה והוא מקיים את תכנית הלימודים הארצית המלאה של משרד החינוך, אינו עורך מיונים בקבלת תלמידים ועומד לפיקוח משרד החינוך ולביקורת הרשות הארצית למדידה והערכה. מוסדות שאינם עומדים בתנאים אלו יוגדרו כמוסדות חינוכיים שאינם ציבוריים.

בהתאם לעקרונות אלו המליצה הוועדה כי מוסדות פרטיים המלמדים את תכנית הלימודים המלאה ועומדים בתנאים לאי מיון ואי הנשרה של תלמידים יהיו זכאים לתקציב בגובה של 65% מתקציב החינוך הציבורי. התקציב למוסדות שאינם עומדים בדרישות לאי מיון ואי הנשרה יוגבלו עד לשיעור מקסימלי של 35% מתקציב החינוך הרשמי. המלצות הוועדה תואמות את הנהוג במרבית המדינות המתקדמות, כאשר תקצוב מוסדות פרטיים במדינות ה-OECD עומד על כ-50% מתקציב החינוך הציבורי. בארצות הברית המוסדות הפרטיים מתוקצבים ב-10% בלבד מתקציב בתי הספר הציבוריים.¹⁹

זאת ועוד, החלטת ממשלה שמספרה 3790 מיום 13 במאי 2018 קבעה כי יש לגבש תמריצים פיזיים ופדגוגיים להרחבת תכנית הלימודים הישראלית בבתי ספר במזרח ירושלים במקום תכנית הלימודים הירדנית "אלתאוגיה" הנלמדת במרבית מוסדות החינוך באזור ונמצאת בפיקוח הרשות הפלסטינית. האמצעי המרכזי להשגת מטרה זו הינו באמצעות פתיחת מוסדות חינוך רשמיים ומעבר להוראה בהתאם לתכנית הלימודים הישראלית. בחלוף חמש שנים מאימוץ החלטת הממשלה הוכפל מספר התלמידים הלומדים על פי תכנית הלימודים הישראלית. צמצום הפער בין תקציבי החינוך המוכר שאינו רשמי

¹⁹ OECD Indicators, [Education at a Glance, 2022](#)

לחינוך הרשמי צפוי לפגוע במאמצים אלה ולהסיגם לאחור. צעד זה יביא לפגיעה בתעסוקה ובצמיחה של המשק שכן ההשתלבות במערכת החינוך הישראלית מתואמת עם השתלבות במערכת ההשכלה הגבוהה ובהמשך עם תעסוקה ובפרט בענפים בעלי פרויקט גבוה.

בהתאם למדיניות הממשלה ועקרונות החינוך הממלכתי אשר בחקיקה, העדפת החינוך הממלכתי על פני החינוך הפרטי נועדה למטרות חברתיות וכלכליות ברורות. יישום הצעת ההחלטה בנוסחה הנוכחי תצמצם משמעותית את ההעדפה של החינוך הרשמי על פני מוסדות שאינם רשמיים, ותבטל לחלוטין את ההעדפה התקציבית של החינוך הממלכתי בהשוואה לרשתות החינוך החרדיות. ביטול העדפה התקציבית תפגע במאמצי הממשלה במזרח ירושלים, תוביל לגידול משמעותי במספר תלמידי רשתות החינוך על חשבון תלמידי החינוך הרשמי ותביא לפגיעה ישירה בחינוך הציבורי ובמיומנויות המקבלים בוגרי מערכת החינוך.

הגדלה משמעותית של מערך הקצבאות המהוות תמריץ כלכלי לחוסר השתלבות בשוק התעסוקה

היכולת להגדיל את שיעור ההשתתפות בשוק העבודה תלויה בחינוך והקניית מיומנויות כפי שתואר לעיל ובתמריצים כלכליים מתאימים ליציאה לעבודה. ההצעה הנוגעת לחלוקת כרטיסי מזון במנגנון המוצע ולהגדלת תקציב הישיבות באופן כה חד מגדילה באופן חד-ערכי ומובהק את התמריץ לאי-השתלבות בשוק התעסוקה, בעיקר של הגבר החרדי.

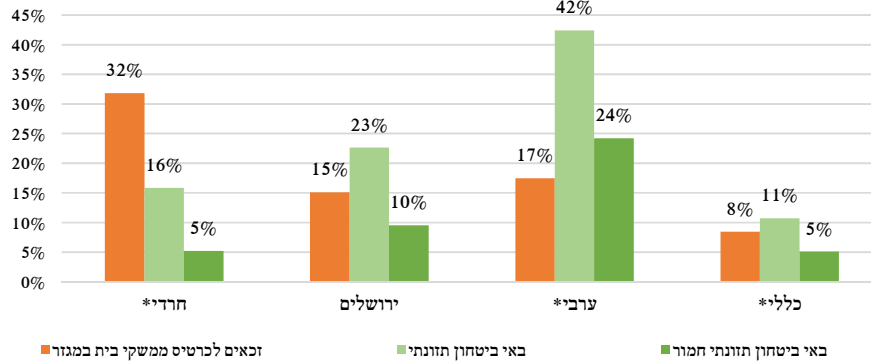
על פי מחקר של בנק ישראל²⁰ במצב הנוכחי (טרם יישום הצעדים המוצעים בהחלטה) כ-21% מההכנסות הפנויות של משק בית חרדי מגיעות מהעברות ישירות. הגדלת ההעברות הישירות צפויה להקטין את התמריץ להשתלבות בתעסוקה. על פי מחקר של אגף הכלכלנית הראשית במשרד האוצר, בעת היציאה לשוק העבודה גבר חרדי מאבד כמעט שני שלישי מגובה ההכנסה ברוטו, עקב אובדן הטבות המותנות באי-תעסוקה. הגדלת תקציב הישיבות צפויה להגדיל אובדן זה, ובכך להפחית עוד יותר את כדאיות היציאה לעבודה. בנוסף לכך, וכפי שמצוין במחקר, שינוי במערך התמריצים בגובה של 1,000 ש"ח צפוי להביא להפחתה של 4.7 נקודות אחוז בשיעור התעסוקה של קבוצה זו, הנמוך מאוד כבר כיום.²¹

בפרט נציין, כי התכנית המוצעת לחלוקת כרטיסי מזון אינה מתמקדת בהכרח באוכלוסיות הנמצאות באי ביטחון תזונתי, וכן הקריטריונים שלה אינה ממקדים את ההשקעה באוכלוסיות הנמצאות בעוני. מנתוני חלוקת כרטיסי המזון שבוצעה בתקופת הקורונה, עולה כי שיעור משקי הבית שהיו זכאים לכרטיס בחברה החרדית גבוה משמעותית משיעור משקי הבית הנמצאים באי ביטחון תזונתי בחברה החרדית, זאת לעומת שאר האוכלוסיות בישראל. הדבר נובע בין היתר, ממבנה מנגנון הנחה שמיטיב במיוחד עם משפחות מרובות ילדים, מיצוי זכויות מצומצם יותר של חלק מהאוכלוסיות בחברה, היעדר מנגנוני גביית ארנונה מוסדרים בחלק מהרשויות והיעדר מבחן תעסוקה בעת קביעת הזכאות.

²⁰ דין וחשבון 2022, דו"ח בנק ישראל, מרץ 2023

²¹ חשיבות התמריצים הכספיים להעלאת תעסוקת הגברים החרדים, כפיר בן וזאב קריל, אגף הכלכלנית הראשית, 2019.

תרשים : שיעור משקי הבית הזכאים לכרטיס מזון לעומת שיעור משקי הבית הנמצאים באי ביטחון תזונתי

מקור: ניתוח אגף תקציבים לסקר הוצאות משקי בית 2019; דו"ח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות 2021; נתוני חלוקה של כרטיסי המזון בקירוונה.

*נתוני החברה הכללית, הערבית והחרדית מוצגים בנטרול העיר ירושלים שמוצגת בנפרד מפאת גודלה.

יודגש כי במנגנון תווי המזון באופן בו הוא מוצע בהחלטה זו ישנן בעיות נוספות של קריטריונים היוצרים תלות במנגנון הממשלתי ויוצרים מלכודת עוני וחוסר הלימה עם מדיניות הרווחה הכוללת ובפרט אי הקצאת התקציב למשרד האחראי על הנושא המטופל.

השלכות משקיות

על פי הערכה עדכנית של משרד האוצר, ללא שינוי בשיעור התעסוקה בקרב גברים חרדים, אשר נגזר, בין היתר, משיעורי הזכאות לבגרות ומן התמריצים השליליים להשתלבות בשוק התעסוקה, אובדן התוצר המצטבר במשק עד לשנת 2060, צפוי להגיע לכדי 6,708 מיליארד ש"ח, המהווים אובדן תוצר של 22.13% כמו כן, ללא שינוי כאמור, בשנת 2065 יהיה צורך בהעלאת המיסים הישירים ב-16% על מנת לשמור על אותה רמת שירותים שהמדינה מספקת ללא הגדלת הגירעון.²³ החלטת הממשלה במתכונתה הנוכחית, ללא דרישה לעמידה בחובת לימודי מקצועות היסוד והשתתפות במבחנים הארציים והבינלאומיים, תביא לשימור המצב ואף להחרפתו.

6. חלופות

ככל ומדיניות הממשלה הינה להקצות תקציבים משמעותיים עבור החינוך החרדי יש לשמור על מספר עקרונות מפתח על מנת לצמצם את הפגיעה המשקית שעלולה להיגרם בעקבות החלטה זו –

- קביעת מנגנון שיבטיח שהסכומים שיוקצו כאמור ישמשו לשיפור שכר עובדי ההוראה בלבד וכי תוספת השכר המלאה תגיע לעובדי ההוראה באופן ישיר (בהתאם לכישוריהם ככל שניתן).
- שמירה על עקרון העדפת החינוך הרשמי.

²² מיקוד שבועי 19 בנובמבר 2019, אגף הכלכלנית הראשית במשרד האוצר.
²³ הרצאת פרופסור אמיר ירון, נגיד בנק ישראל, 31.12.19.

- דרישה לעמידה בחובת לימודי מקצועות היסוד והשתתפות במבחנים הארציים והבינלאומיים. לעניין קידום מדיניות בתחומי אי הביטחון התזונתי והעוני, לעמדתנו ישנה חשיבות רבה לקריטריונים הקובעים את הסיוע ובהתאם יש להעדיף את הגברת ההשקעה במנגנונים קיימים שתקצוב נוסף יוכל להגביר את השפעתם. המנגנונים כוללים בין היתר את המיזם הלאומי לביטחון תזונתי, מערכי ההזנה במערכת החינוך, ההזנה במסגרות יום לאזרחים ותיקים, תמיכה בעמותות לחלוקת מזון ותכנית "נושמים לרווחה" במשרד הרווחה. בפרט, בכדי לאפשר מדיניות אפקטיבית ישנה חשיבות בהקצאת התקציב לגוף שאמון על התחום בו מעוניינת הממשלה לפעול, במקרה הזה משרד הרווחה.